

Pomona Eljas Erkko

Ensimmäinen uusi työtoverini Juhani ”Linssi” Lindström plarasi arkisena iltapäivänä minulle ulkomaisten lehtikuvien nippua, jonka olimme juuri saaneet Lehtikuvasta. Puuhailimme 1950-luvun lopulla kuvatoimittajan pöydän ääressä Hesarin kolmannen kerroksen keskustoitimituksen suuressa työtilassa Ludviginkadulla.

Heti lasiseinän toisella puolella istuivat työvuorossa olevat toimitussihteerit. He olivat siihen aikaan toimituksen napamiehiä. He päättivät lehden sisällöstä, teettivät uutiset ja kasasivat illalla saman kerroksen meluisassa latomossa taittajien kanssa seuraavan päivän Hesarin.

Sitten tapahtui näytelmä, jonka todistaja olin säännöllisesti tätä ensimmäistä työpäivääni seuraavien vuosien aikana. Linssikin huomasi sen. Hän seisoi selin toimitussihteerien lasiseinään ja näytti vähäeleisesti peukalolla taakseen. "Siinä se on", hän sanoi iloisenhappamasti irvistäen.

Mustaa nojatuoliin toimitussihteerien pöydän tuntumaan oli istahtanut iso, ympärysmitaltaankin vaikuttavan kokoinen mies. Tumma puku, tummat hiukset kammattu sileinä taaksepäin. Hän sytytteli muhkeata sikaria.

Kun sikari paloi, hän karisti tuhkaa omistamalleen lattialle. Tuhkaläjästä nojatuolin vierellä huoneeseen myöhemmin saapuneet saattoivat havaita, että pomo oli käynyt paikalla.

Eljas Erkko, Hesarin omistaja ja yksinvaltiainen. 63-vuotias sinä syksynä, kun tulin toimituksen vähäpätöiseen virkaan. Hän sen sijaan oli mediavaltansa huipulla. Sanoma Oy:n toimitusjohtaja kolmen vuosikymmenen takaa. Ja näkyvä talouselämän keulakuva Kansallis-Osake-Pankin johdossa.

Vain aktiivinen politiikka talvisodan painavine ulkoministerisalkkuineen oli jäänyt taakse. Mutta edelleen verraton poliittinen vaikuttaja, jonka suosioon riitti pyrkijöitä. "Ministerin" arvonimellä varustettu vuotta aiemmin.

Sikaria sytytellessään hän saattoi vähän punottaakin. Se johtui Pörssiklubin lounaan päätteeksi nautitusta konjakista. Se myös edisti hänen seurustelunsa hyväntuulisuutta toimitussihteerien kanssa.

"Usein näissä lounaan jälkeisissä istunnoissa kajahteli muhkea nauru", kertoi Hesarin pitkäaikainen toimittaja Leila Arpiainen. "Erkko osasi antaa arvoa päivän kaskulle, jonka toimitussihteeri Jopi Ruotsalainen oli siihen mennessä yleensä jo pyydystänyt kaupungilta. Se ikään kuin kuului hänen virkavelvollisuuksiinsa."

Erkko saattoi itsekin kertoa toimitussihteereille päivän kuulumisia. Eräänä päivänä hän tuli heidän huoneeseensa. "Ostin tuosta talon", hän sanoi. "Veikkaustoimituksen rakennuksen Korkeavuorenkadun kulmasta. Ostin käteisellä. Inhoan velkoja."

Minun kanssani Erkko ei alussa lainkaan puhunut. Ongelmana oli, ettei hän edes tuntenut minua. Ja ketä ministeri ei tuntenut, oli melkein kuin olematon henkilö Hesarissa, vaikka hän saattoi ahkerasti puurtaa oman työnsä ääressä.

Tämän sai urheilutoimituksen esimies Antero Laine kokea. Hän laittautui ministerin puheille pyytämään palkankorotusta Isto Lysmälle, jonka väitettiin olevan talon heikoiten palkattu toimittaja. "En minä häntä tunne", Erkko murahti Laineelle. Siihen asia jäi.

Lysmä lähti tympääntyneenä jatkamaan uraansa muualla.

Yleensä Erkko itse pestasi uudet toimittajat. Porukan vaihtelevan tason vuoksi toimituksessa pitkään kiertäneen perinnevitsin mukaan hän toimittajaa tarvitessaan pisti päänsä ikkunasta ulos ja tuijotti ohikulkijoita Ludviginkadulla. Kun sopiva tyyppi ilmaantui kuvaan, hän kuulemma töräytti: "Hei te siellä, tulkaas tänne... "

Käytännössä asia sujui paljon tavanomaisemmin. Sen muistaa hyvin Jouni Lompolo eli pakinoitsijanimimerkki Origo.

Hän oli nuorena opiskelijana parin vuoden aikana avustanut pakinoitsija Arijoutsin (Heikki Marttilan) Pippuri-nimistä pilalehteä. Köyhän perheen poikana rahaa piti kuitenkin haalia elantoon lisää, kun mitään opintotukia ei siihen aikaan ollut.

Lompolo kirjoitti Arijoutsin pyynnöstä 1957 pari työnäytettä, jotka tämä kiikutti Erkolle.

Ja niin tuleva pakinoitsija Origo joutui vähän ajan kuluttua kustantajan puheille. "Eljas Erkko istui majesteettillisen näköisenä ja kokoisena valtavassa nahkanojatuolissaan, isoa sikaria poltellen", Lompolo kertoi. "Pelkäsin häntä aivan hirvittävästi. Olin 20-vuotias maalaiskloppi, enkä ollut koskaan edes nähnyt sanomalehden toimitusta."

"Minä olen lukenut näitä teidän kirjoituksianne", Erkko sanoi. "Eivät ne niin huonoja ole. Minä voisin ottaa teidät Helsingin Sanomiin."

Helsingin Sanomiin? Herra Jumala! Olemattomalla työkokemuksella ... ", Lompolo muistelee ajatelleensa.

"Minä maksan teille 4 000 markkaa kirjoitukselta, näin aluksi", kustantaja jatkoi. "Jos sopii." Lompololle sopi, sillä "persaukiselle palkkio tuntui mahtavalta". Vastapestatun pakinoitsijan audienssi oli lyhyt. Hänen tehdessään lähtöä Erkko nousi ja sanoi: "Kirjoittaa sitten saa vapaasti. Ainoa rajoitus on, että päätoimittajaa ei saa järjestää linnaan." Pätevien ja lahjakkaiden toimittajien saaminen edes suuren ja tärkeän lehden palvelukseen siihen aikaan ei ollut helppoa. Alan koulutusta ei ollut. Eikä määräaikaisia työsuhteita, joiden perustella nykyään saattaa arvioida kykyä. Kesätoimittajiakin oli hyvin vähän.

Seurauksena oli, että kaivattujen hakijoiden lisäksi Hesariin saattoi tulla painolastia, josta ei päästy helpolla eroon. Sen vuoksi työtodistuksilla oli merkitystä palkattaessa. Erityisen myönteisesti suhtauduttiin pienen lehtien palveluksessa olleisiin. Niissä joutui niin monipuolisiin hommiin.

Tämä ilmeni selvästi, kun olin päätoimittaja Yrjö Niiniluodon puheilla työhönottohaastattelussa. Häntä näytti etenkin kiinnostavan pikkuruisen Haparandabladet-Haaparannanlehden työtodistus. Olin ollut siellä kahteen otteeseen kesätoimittajana. Ja oppinut paljon - jopa käsin latomaan otsikoita latomossa, jotta koko porukka pääsisi illalla ajoissa pois.

Kuvatoimittajan pesti pienellä palkalla tuli sitten kuin hyllyltä. Pitkäaikaisena freelance-kuvaajana työhön sopeutui vaivatta. Hesarilla ei vielä ollut omia lehtikuvaajia, mutta sisaryritys Lehtikuvan kuvaajien kanssa oli mukava tehdä töitä. Erityisesti paljon yhteisymmärrystä oli pääkuvaaja Kalle Kultalan kanssa.

Lehtikuvauksen tasossa siihen aikaan ei ollut hurraamista. Huippukykyjäkin oli - kuten juuri Kultala - mutta keskitaso oli tasapaksua. Useimmat kuvaajat rynnistivät paikasta toiseen. Kaikilla oli vakiokalustona peiliheijastuskamera Rolleiflex ja Braun Hobby - salamalaite.

Se oli yleensä vain räpsähdys tai pari, ja sitten seuraavalle keikalle. Kuvat olivat sanamukaisesti mustavalkoisia. Mitään muita sävyjä niissä ei ollut, paitsi jos ne oli ulkona otettu luonnonvalossa. Sisätiloissa sähkösalama söi kaikki värisävyt. Ja Hesarin painoasu ei tasoa auttanut, päinvastoin.

Kun Urho Kekkonen vannoi eduskunnassa virkavalansa 1956, olin muiden kuvaajien kanssa lehdistölehterillä. Kaikilla virkaveljillä oli peiliheijastuskamera ja salamalaite.

Minulla oli piruuttani mukana ikivanha Voigtlander-lasinegatiivikamera kolmijalkaisella jalustalla. Kameran läpi tiirailtiin musta hupun alta, ja kuvan ottamiseen tarvittiin lankalaukaisija.

Virkaveljet virnuilivat varusteitani, vaikka minut kyllä tunnettiin kinofilmikameran käyttäjänä. He räpsivät salamakuviaan. Voigtlander tallensi vallitsevaa sisävaloa hyödyntäen juhlanan näyn kaikkine sävyineen herkälle lasinegalle.

Salamamiesten ja Voigtlanderin lopputulosten vertailu oli opettava kokemus. Rolleiflexin ja Braun Hobbyn - sinänsä pätevän, mutta aikansa eläneen kaluston - valta-aseman kaataminen tuli luontevaksi tavoitteeksi Hesarin kuvatoimituksessa.

Kalle Kultala kannatti uudistusta. Hänestä sai hyvän liittolaisen. Ja Lehtikuvan johdossa Erkon tytär Patricia Langenskiöld (myöhemmin Seppälä) oli myönteisellä kannalla. Hän hankki kuvaajilleen isolla rahalla upeat Leica-kinofilmikamerat ja niiden lisävarusteet kalliita kauko-objektiveja myöten.

Kaluston puolesta Lehtikuva ja Hesari tulivat siten mukaan kansainvälisen kehityksen kärkeen. Mutta vain kuvauksen osalta, muuten lehden kehitys polki paikallaan tai oli aivan olematon.

Valitettavasti vain kuvaajat, kuten niin monet toimittajatkin, olivat yleensä yllättävän vanhoillista väkeä teknisten uudistusten kohdalla.

Varsinkin vanhemmat kuvaajat panivat hanttiin uudistukselle. "Eihän kinofilmia voi pikakehittää eikä vedostaa märkänä", he saattoivat marista. Sen sijaan nuoret laboratorioharjoittelijat olivat innoissaan, kun he pääsivät välillä kuvauskeikoille.

Kuvatoimituksessa keksimme painostuskeinon. Pääuutissivun eli "tuoreiden" kuviin pantiin aina kuvaajan nimi, oli tulos sitten hyvä tai huono. Leican ja luonnonvalon käyttäjät - etenkin nuoret - alkoivat kiilata eteenpäin. Salamien räpsyttelijät putoilivat jälkijoukkoon. Kuvatoimituksen työlle antoi lisäväriä tosiasia, että Erko tarkkaili sitäkin. Hänellä oli tapana kirjoittaa sinisellä rasvaliitukynällä viestejä juttujen päälle ja lähettää asianomaiset sivut toimitussihteereille. Huomautuksia ilmaantui myös kuviin. Hänen kasialansa oli vain hyvin vaikeaselkoinen.

Kerran oli taas kuvan päälle tullut sininen viesti. Siitä ei saanut selvää. Lopulta kysyin toimitussihteereiltä. Juha 'Nevski' Nevalainen pudisteli neuvottomana päätään. Arvi 'Ape' Uimonen katsoi kuvaa jopa ylösalaisin. Ei valjennut sittenkään "Käy kysymässä ministeriltä", Ape tokaisi lopulta tympääntyneenä.

Kävelin ulos ja käytävän poikki Erkon avaraan, sikarintuoksuiseen huoneeseen. Sen ovi oli usein miten auki. Ja hän tunsu minut jo hyvin, kun päivittäin pyörimme samoissa toimitustiloissa. Puhuin hänelle aina kovalla äänellä. Pelokkaita mumisijoita hän ei

kestänyt.

"Ministeri lähetti viestin, mutta emme saa selvää", sanoin ja ojensin lehden hänelle. Hän katsoi kuvaa eikä selvästi itsekään osannut enää lukea käsialaansa. "Hmm", hän rykäisi tapansa mukaan äänekkäästi. "Hyvä juttu", hän sanoi kun ei muutakaan keksinyt. Päivän ongelma oli hoidettu. Kävin kertomassa lopputuloksen toimitussihteereille. Heitäkin nauratti makeasti. '

Toimitussihteerit olivat ammattitaitoisia ja mukavia miehiä. He osasivat antaa ystävällisiä neuvoja ja ohjailia juttujen kirjoittamista. Pitkään palveltuaan he olivat myös aika vanhanaikaisia. He osasivat opettaa nuoria toimittajia, mutta vain vanhoissa asioissa. He katsoivat taaksepäin, omaan pitkään kokemukseensa.

Kanteistaan kulunut ja sekava keskustoituksen iso tila heijasti myös menneitä vuosikymmeniä. Sitä ei ollut koskaan 'sisustettu', vaan sinne oli kerääntynyt huonekaluja ja muita tavaroita vuosien mittaan.

Vanhanaikaiset kirjoituskoneet rämisivät aamuvarhaisesta myöhään yöhön. Aamuisin tilassa toimitettiin Ilta-Sanomia. Ilta-päivälehti meni sitten painoon vasta aamupäivällä, eikä kuten nykyään vasta aamuyöstä heti Hesarin painatuksen jälkeen.

Toimituksen merkillisyyksiin kuului sellainenkin seikka, että puhelinkeskusta ei ollut lainkaan talossa. Kaikilla pöydillä oli tavalliset suoran linjan puhelimet. Viereiseen huoneeseenkin soitettiin kaupungin kautta. Antiikkiselta vaikuttava käytäntö johtui siitä, että senaikaisissa vaihteissa ei ollut ohivalintaa.

Uudet tuulet eivät ulottuneet myöskään toimitussihteereihin. Heidän oli esimerkiksi vaikea ymmärtää, että uutisjuttujen tapaan myös kuvia voidaan vaihtaa painoksesta toiseen. Melkoisella vaivalla saimme lopulta tämän käytännön toimimaan, kun uutiskuvat eivät aina voineet ehtiä ensimmäiseen painokseen.

Apuna keksin käyttää myöhässä olevaa golf-kuvaa. Koska kyseessä oli Erkon suuressa määrin suosima peli, toimitussihteerit olivat sen suhteen äärimmäisen tarkkaavaisia. Siten heidän huomiotaan oli helppo kiinnittää golfia koskevaan kuvaan, kun se piti vaihtaa toisen kuvan tilalle uuteen painokseen.

Muuten lehden ulkoasuun ei juuri muutoksia tullut. Se pysyi kauheana. Esimerkiksi pääkirjoitussivulla oli yhden palstan pituisen pääkirjoituksen lisäksi vain viereinen neliöjuttu sekä muutamana päivänä viikossa Kari Suomalaisen piirros. Tyhjäksi jäänyt tila täytettiin ulkomaisilla silppujutuilla.

Vastaavasti pääuutissivu, niin sanotut 'tuoret'; saattoi olla melkein missä vain lehden alkupuolella jonkin aukeaman oikeana puoliskona. Vaikkapa peräti sivulla kahdeksan, ilmoituksia täynnä olevien aukeamien jälkeen. Ja tuoreiden sivun kumppanina oli aina vasemmalla puolella sivullinen mainoksia.

Kuvien sijoittaminen juttujen yhteyteen oli useimmiten vaikeaa. Se johtui siitä, että ilmoitukset laitettiin tekstisivuilla kulmiin. Siten tärkeänkin jutun yhteyteen sai vain harvoin ison kuvan sivun yläosaan, koska sitä rajasivat ilmoitukset molemmin puolin. Kun ilmoitusten uudelleenjärjestelystä lopulta tuli puhe, laitoin koesivut. Leikkelin julkaistuihin lehdistä juttuja, kuvia ja ilmoituksia. Liimasin kaikki sivuille siten, että ilmoitukset tulivat sivujen alanurkkiin. Yläosa jäi siten jutuille ja kuville. Näytettyäni koesivut Erkolle, hän nyökkäsi hyväksyvästi ja murahti samaan suuntaan.

Kallen Kultalan kanssa halusimme myös kokeilla värikuvan julkaisemista. Toimitussihteerit eivät rohjenneet asiasta päättää, vaan ohjasivat kysymään lupaa Erkolta. Se saatiinkin.

Kalle kävi Tähtitorninmäellä ottamassa värikuvan Eteläsataman maisemasta. Se julkaistiin sitten ilman erityistä juttua 'irtokuvana'. Tulos näytti aivan hyvältä, senaikaisen painotekniikan huomioiden. Kokeilua ei kuitenkaan jatkettu, värikuviin palattiin vasta monta vuotta myöhemmin. '

Kuvaavaa tilanteelle oli kuitenkin, että tällaiseen vähäiseen kokeiluun tarvittiin vihreää valoa kaikkein ylimmältä tasolta. Vaikka työtehtävissä eniten asioin lähimpien esimiesten eli toimitussihteerien kanssa, myös Erkon puheilla käyminen muodostui vakiopuuhaaksi. Sekin sujui hyvin, sillä hän tiedosti, etten lainkaan pelännyt häntä.

Paitsi kerran hätkähdin pahan kerran, onneksi kuitenkin aiheettomasti. Seisoin tavanmukaisesti parin metrin päässä hänen työpöydästänsä, jonka ääressä hän istui selkä melkein ikkunassa kiinni. Kesken keskusteluumme hän alkoi haroa niskaansa. Siinä leikitteli iso liikkuva valopiste, joka selvästi häntä häiritsi, vaikka hän ei sitä itse nähnytäkään.

Aloin heti aavistaa pahaa ja laittauduin nopeasti ulos ministerin huoneesta. Juoksin rappuset alas ja kadun yli. Sitten samaa vauhtia viisi kerrosta portaita ylös asuntooni. Siellä seiso iikkunassani seinäpeilin kanssa lievästi juopunut ystäväni Pentti Saarikoski.

Hän käytti suoraan ikkunaani paistavaa keskipäivän kesäaurinkoa hyväkseen kiusatakseen Hesarin kustantajaa, jota hän niin mielellään irvaili Nenän pakinoissaan. Se olikin helppoa, kun maalitauluna oli yksi kaupungin tukevimmista niskoista.

Pentti oli usein nähty vieras kolhoosiasuntolassamme, jossa hän saattoi yöpyäkin eteisen sohvalla. Kolhoosin keulahahmo oli hänen luokkatoverinsa Lasse Sammalisto, siihen aikaan Suomen nuorin filosofiantohtori. Asukkaisiin kuului myös Antero Halla, josta tuli kansainvälisiäkin palkintoja saanut piirtäjä Ansu.

Asunto oli vanhanaikainen, puulämmitteinen ja ilman hissiä. Mutta se oli iso, eikä sen keskemällä kaupunkia juuri voinut asua. Työmatkankaan pituutta ei voinut valittaa.

Nykyään toimistojen hallitsemassa korttelissa oli siihen aikaan paljon eloa.

Öisin tosin Hesarin lehtipaino ja kuljetusautot jyrisivät Luddalla. Mutta mökällä oli alentava vaikutus vuokraamme, ja myös meidän poikamieskolhoosissa mökättiin. Lasse sai työpaikaltaan Alkosta salkkuunsa aina spritiä litran pulloissa. Ja soittajia riitti Ansun bändistä alkaen aina Claes Anderssoniin asti. Vieraista ei ollut puutetta.

Asunnossamme kävivät esimerkiksi filosofi S. Albert Kivinen ja kirjailija Arvo Salo.

Ystäväpiiriimme kuuluivat myös iso-Elina (näyttelijä Elina Salo) ja pikku-Elina (kirjallisuusarvostelija Toimi Havun tytär Elina Ollikainen, nykyään Hytönen).

Kerran Pentti Saarikoski oli Munkkiniemen yhteiskoulussa lukemassa runojaan. Hän kutsui B-luokan tytöt meille käymään. Heitä tuntui marssivan loputon jono ovesta sisään .

Hesarilaisia meillä ei juuri käynyt. Paitsi maineikas toimittaja Maija-Liisa Heini. Hän teki töitä vastapäätä neljännessä kerroksessa ikkunan ääressä. Kun lintumies Sammalisto päästi kadun yli äänekkäästi harmaalokin kiimakutsun, Heini havahtui vaikka olisi kuinka syventynyt työhönsä. Ja usein hän pistäytyikin drinkille luonamme. Saarikoski, Salo, Sammalisto ja minä perustimme myös seurueen, joka kävi saunassa Palace-hotellissa. Sen seniorijäsenenä oli Eino S. Repo. Tämä kirjallissävyinen saunaseura toimii vielä nykyäänkin.

Silloin alkuaikoina saunaseura päätyi yleensä Kämpin baariin. Siellä viihdyimme usein muutenkin. Sitä katkerampaa oli hotellin tuhoaminen muutamaa vuotta myöhemmin. Siihen aikaan grynderit ja vanhojen keskustalojen repijät saivat jyllätä vapaasti. Mikään vaikutusvaltainen taho ei tuntunut koskaan panevan hanttiin. Kämpin kohdalla tappio minulle ja monille muillekin oli perinnesyistä henkilökohtainen tappio. Hesari ei nostanut sormeakaan kuulun hotellirakennuksen pelastamiseksi. Eljas Erkon kytkennät KOP:n kanssa pelasivat pankin hyväksi rakennuskulttuuria vastaan.

Erkko aikoi repiä myös Ludviginkadun ja Erottajankadun vanhan kulmatalon, mutta kaupunki ei hyväksynyt hänen kaavailemaansa korkeaa tornitaloa tilalle. Sen piirustuksia hän kuitenkin säilytti ja näytti niitä monille, myös minulle.

Me Luddan asukkaat emme pilvenpiirtäjää kaivanneet. Katu kelpasi sellaisenaan meille, vaikka jytää riitti pitkin yötä. Kun lehtipaino oli illalla saatu käyntiin, painajat tulivat kadulle tupakalle. He olivat estottomia stadilaisia huulenneittäjiä ja tunsivat minut. Jos tulin kivassa seurassa kotiin, perään lensi kadun poikki kommentteja: "Hei, mihin se blondi on jäänyt" tai "ooksä siirtynyt pojista pois" .

Ludviginkadulla oli kaikin puolin mukava asua. Palvelua oli riittämiin. Kauppoja, kulmakapakka Piknik, parin kulman takana Erottajalla toimittajien öisin suosima Monte Carlon baari, elokuvateatteri, suutari ja alakerrassamme vielä halpa parturikin. Siellä kävin säännöllisesti tukanleikkuussa. Niin kävi Erkkokin, kuten yllätyksekseni havaitsin. Hän vain kerran marssi sisään ja heilautti kättään hämmennystä rauhoittaakseen.

Erkolla oli vielä parranajo ja muu parturointi kesken, kun tein lähtöä ja kaivon lompkaa esiin maksaakseni. Hän heilautti taas kättään ja tokaisi patruunamaiseen tapaan: "Minä hoidan sen."

"Eljas Erkko oli 50-luvun jälkipuoliskolla työntekijänä lajinsa viimeisiä tyylipuhtaita edustajia: patriarkaalinen isähahmo ja ehdoton yksinvalti", sanoo Leila Arpiainen, joka oli Hesarin toimittaja yli neljä vuosikymmentä. "Hän puuttui vahaisimpiinkin asioihin toimituksessa ja antoi tarpeen tullen isännän äänen jylistä."

Kustantaja saattoi myös olla hyvin ailahtelevainen. Mielenpitoet ja arviot muuttuivat yllättäen. "Erkko oli itse asiassa aivan hauska kaveri", naureskeli 50-luvulla työnsä aloittanut politiikan toimittaja Seppo Valjakka.

Kerran Suomen pankin silloinen pääjohtaja Rainer von Fieandt piti tärkeän puheen. "Mä panin sen kolmelle palstalle, olihan sen merkittävä pankinjohtajapuhe." Valjakka kertoi.

"Erkko tuli sanomaan, että sehän on täys paska jätkä koko Fieandt."

Seuraavan kerran kun Fieandt piti toisen puheen, Valjakka laitto sen lehteen yhdelle palstalle. "Täytyyhän sen saada nimi sentään lehteen, vaikka paska jätkä olisikin", Valjakka muistaa. "Silloin Erkko tuli sanon, että se on maailman hienoin mies. Koko puheesta tehtiin neliö pääkirjoituksen viereen."

"Niin sen mielipiteet saattoi muuttua. Kekkosestakin sillä oli monta mielipidettä. Riippuen siitä koska se oli Kekkosien viimeksi tavannut."

Maan kahden mahtimiehen suhteet olivat todellakin ongelmalliset. Niissä oli välillä kireyttä, välillä taas ystävällistä ilmapiiriä. Suoranaisen vihamielisyyden eleitä ei ollut havaittavissa vaikeinakaan hetkinä.

Presidenttiä ja Hesarin kustantajaa yhdistivät vanhat poliittiset siteet. Kekkonen elämäkerturin Juhani Suomen mukaan "hänen uransa alkuvaiheet lähtivät hyvin läheltä nuorsuomalaisuutta, joka oli Eljas Erkolle tavattoman voimakas kodinperintö "Peruspunainen lanka oli se, että kummaltakin puolelta siihen liittyi ihan selvää arvostusta ja kunnioitusta. Olkoonkin, että sitten myöhemmässä vaiheessa oltiin barrikadin eri puolilla."

Professori Suomi totesi, että molemminpuolinen arvostus juontaa juurensa talvisodan aikaan, jolloin Kekkonen tuki hyvin voimakkaasti ulkoministeri Erkköä. "Sitten se muutos tuli siinä sodan jälkitilanteessa, joka vaati toisenlaisia ratkaisuja."

Erimielisyyksistä huolimatta molemminpuolinen kunnioittaminen tuli Suomen arvion mukaan esiin 1957 ministerin arvonimen myöntämisessä, joka lähti liikkeelle Kekkonen taholta. "Pitäisin sitä jopa kädenojennuksena. Kekkonen oli etukäteen ottanut selvää, että Erkkö sitä nimenomaan arvostaisi. Siihen aikaan tämä ministerin arvonimi oli niin, harvinainen" .

Erkot ja Kekkoset kävivät - tosin ei usein - toistensa luona illallisilla, Suomi kertoi. "Sen olen kuullut Aatos Erkolta, että tämmöistä yhteydenpitoa oli vähintään kerran vuodessa, joskus useamminkin. "

Hesarin toimituksessa tiedettiin myös naista tapaamisista. Ministeri välitti niistä tiedon toimitussihteereille. He taas kertoivat asiasta eteenpäin, ikään kuin omaa tietäjän asemaansa korostaakseen. "Tänä iltana ei voi soittaa ministerille, koska Kekkoset ovat siellä illallisilla" Ape Uimonen saattoi sanoa tärkeän näköisenä kuin osoittaakseen olevansa perillä merkittävistä asioista.

Toisaalta periaatteellisia ja poliittisia yhteenottoja koettiin myös Kekkonen ja Erkon kesken. Me toimittajat näimme sen esimerkiksi pääkirjoituspalstalta. Julkaisija saattoi itse kirjoittaa etenkin presidentin ulkopolitiikasta Neuvostoliiton suuntaan pääkirjoituksen, joka oli lievennytyssä muodossaankin vielä tulikivenkatkuinen.

Kekkonen vastauksista emme siihen aikaan saaneet mitään tietää. Ne tulivat julki vasta 1992 professori Suomen kirjoittaman elämäkerran neljännessä osassa "Kriisien aika".

"Olen mielipahalla pannut merkille, että lehtesi on viime kesästä lähtien tavan takaa kohdistanut henkilökohtaisia hyökkäyksiä tai 'piikkejä' - miten sen sanoisi - minua vastaan", Kekkonen kirjoitti Erkolle.

Suomen mukaan henkilökohtaisesta kirjeestä ei ollut hyötyä presidentille. Hesari ei muuttanut suhtautumistaan Tamminiemen isäntään. Päinvastoin, 1962 vaaleissa lehti lähti tukemaan oikeuskansleri Olavi Hongan presidenttiehdokkuutta Kekkostä vastaan.

Elämäkertateoksen mukaan Kekkonen sanoi lopulta Erkolle: "Saat pitää Hongan, mutta se pahantahtoinen ja ilkeämielinen mauton tapa, millä HS minusta kirjoittaa, on vahingoksi maalle."

Erkon presidenttipelistä tai hänen "reuhaamisestaan" Pörssiklubilla Hongan puolesta kuten Kekkonen tapausta kuvasi - ei toimituksessa juuri tiedetty. Ainakaan näistä asioista ei kuppilakeskusteluissa puhuttu, kuten ei politiikasta muutenkaan.

Lehden pienessä politiikan toimituksessa, jossa Valjakan parivaljakkona oli Heikki Tikkanen, tietenkin osattiin mukautua julkaisijan poliittiseen peliin. Se oli käytännön syistä tuttu myös toimitussihteereille ja kuvatoimitukselle.

Erkko harjoitti henkilökohtaisesti kuvasensuuria. Hänen kulloinkin eturivissä olleet suosikkinsa saivat helposti kuvansa lehteen. Vastaavasti hänen vaihtelevan kaunansa kohteet loistivat kuvapuolella poissaolollaan. Niihin kuului aika ajoittain myös tasavallan presidentti.

Professori Suomi oli hyvin perillä tästä kuvapelistä. ”Samanlaisen määräyksen Erkko antoi aikoinaan (Johannes) Virolaisesta, kun heillä oli pahasti mennyt sukset ristiin. Ja Virolainen oli pitkän aikaa tällaisessa kuvaboikotissa.”

Kuvatoimituksessa me teimme työtä käskystä, vaikka meillä ei ollut minkäänlaista koulutusta kuvien retusointiin. Me vain silvoimme kuvia leikkelemällä ja suttaamalla naamoja pois lyijykynillä.

Muiden toimittajien huolet olivat paljon vakavampia. Monien mieliä painosti kaiken aikaa ajatus, että aiheetta epäsuosioon joutuminen tai pienikin moka saattaisi johtaa hetkessä irtisanomiseen.

Meillä ei ollut ammattiliittoa eikä työehtosopimusta - pääluottamusmiehestä puhumattakaan. Kaikki valta oli työnantajalla. Hän saattoi päättää potkujen antamisesta, vaikka vain hetken mielijohteen vuoksi.

Tilanne oli täysin toinen Hesarin kolmannen kerroksen toisessa päässä latomossa. Sen työntekijöillä oli vankkana tukenaan vanha ja vahva kirjatyöntekijäin ammattiliitto luottamusmiehineen ja työehtosopimuksineen. Ja taustalla SAK sekä vasemmistopuolueet.

Me olimme täysin ilman oikeusturvaa. Se valkeni minulle jo toisena työpäivänä Hesarissa. Kuvatoimituksemme kolmas jäsen Markus Leppo sai potkut ja katosi kuvasta. Hänestä tuli myöhemmin taidevalokuvauksen nimekäs keulamies gallerioineen. Hän kunnostautui myös Bengtskärin majakkasaaren pelastajana.

Leppo oli tosin tehnyt pahan mokaan. Hän oli lähtenyt illalla ajamaan toimituksen kuplavolkkarilla, naisystävä kyydissään. Töölössä hän törmäsi takaapäin Runeberginkadulla pysäköityyn autoon.

Alkoholilla saattoi olla tekemistä onnettomuuden kanssa. Siitä ei kuitenkaan ollut irtisanomisen aikaan minkäänlaista näyttöä, mutta ruttaantunut volkkari puhui selvää kieltä. Potkut.

Toisenlaisiakin erottamisia tapahtui. Sellaisen sai kokea vanhempi poliittinen toimi A.V. Virtanen, josta kollegat käyttivät nimitystä Aavee. Tämän tapauksen muisti hyvin lehden pitkäaikainen toimittaja Maire Varhela:

"Yhtenä iltana oli toimituksessa melkoinen hässäkkä. Aavee tuli ministerin huoneesta naama punaisena ja kertoi saaneensa potkut. Hän keräsi kampeensa ja lähti."

"Seuraavana päivänä ministeri vyöryi toimitukseen ja kyseli Virtasta. Hänelle sanottiin, että ministerihän erotti Virtasen eilen. Sen vuoksi Virtanen ei ole tullut töihin. Sen jälkeen Erkko tuhisi harmissaan ja käski soittamaan Virtaselle ja tulemaan töihin. Se siitä erottamisesta. "

Henkilösuhteet pomoon saattoivat muutenkin olla koukeroisia. Sen huomasi toimittaja Kirsti Toppari, joka ei niskoittelematta tyytynyt Erkon määräämään uuteen tylsään työtehtävään. "Huomasin äkkiä, että olin joutunut epäsuosioon", työtovereiden Kipparina tuntuma veteraanitoimittaja kertoo.

"Luvattu palkankorotus vedettiin takaisin. Tästä olin tietysti hirveän pahoillani ja hirveän onneton ja ajattelin, että ei kai minun auta muuta kuin lähteä tästä talosta.

Olimme kauhean köyhiä siihen aikaan. Eliitin neljä henkeä melkein olemattomalla palkalla."

Kippari kävi hakemassa uutta työpaikkaa Uudesta Suomesta, jonne hänet luvattiinkin palkata. Niinpä hiin meni sitten Erkon toimistoon sanomaan itseään irti. "Minulla olisi vähän asiaa, kuten ministeri tietää minulla on aika pieni palkka", toimittaja sanoi. Siirryn Uuteen Suomeen."

"Silloin Erkko pyysi istumaan. Sitten tämä pelottava herra aloitti täysin järkevän ja ystävällisen keskustelun kanssani." Lopputuloksena oli, että Erkko totesi: "Näyttää siltä, rouva Toppari, että teille on todellakin tehty väärin. Kyllä minä nyt aina pystyn saman maksamaan minkä Uusi Suomi."

Ja saman tien Erkko nosti Kipparin palkan miltei kaksinkertaiseksi. Toimittaja kertoi "horjuneensa sokaistuneensa onnesta sieltä huoneesta" ja peruuttaneensa saman tien Uuden Suomen. "Minä rakastin suuresti Eljas Erkkoa sen jälkeen, vaikka olin pelännyt häntä sitä ennen."

Monet toimittajat, varsinkin nuoremmat, todella pelkäsivät Erkkoa. "Hetimit, kun sikarintuoksu levisi toimitussihteerien huoneen nahkatuolin uumenista ympäristöön, alkoi yleinen varuillaanolo" Leila Arpiaisen mukaan.

"Työhuoneestaan käytävän toiselta puolelta tilannetta katsastamaan piipahtanut hahmo näytti vaikuttavalta ja useimmiten leppoislta, mutta miehen maine oli sellainen, että vasta äskettäin taloon tullut toimittaja lähes niisasi ohi kulkiessaan. Myös vanhemmat kollegat tarkkailivat, pilvistykö ota, kuuluuko jyrähtelyä."

Vanhemmat toimittajat pitivät jutuillaan yllä Eljas Erkon pelottavaa mainetta. He kutsuivat häntä ensin "tuomariksi", kun julkaisija virallinen titteli oli mol.oik.kand. (molempien oikeuksien kandidaatti). Sitten käyttöön tuli juhlava "ministeri". Me nuoremmat ja vähemmän muodolliset toimittajat puhuimme keskenään vain "Ellusta". Aivan kuten hänen pojastaan Aatoksesta aikanaan tuli pelkkä "Atski".

Monien muiden tavoin minäkin jouduin yhteenottoon Erkon kanssa. Kiista koski myöhäisillan päivystyksiä. Patruunamaiseen tapaansa kustantaja ei halunnut niihin naisia. Minä taas poikamiehenä en ollut kiinnostunut istumaan tiuhaan iltoja toimituksessa soittamassa poliisikierroksia pikkujuttujen jäljittämiseksi.

Väittelimme asiasta keskustelun ison pöydän ääressä. Erkko ei muuttanut kantaansa. Lopulta karjalainen vereni kuohahti. Kaivoin taskustani Hesarin lehtikortin, paikasin sen pöydälle ja paukautin äänekkäästi: "Tällaisella työnantajalla haistatan paskaa!"

Marssin saman tien ulos ja asunnolleni. Pidin itseäni Hesarin entisenä toimittajana. Kun sana levisi kaupungilla, ystävät alkoivat ilmaantua asuntoon Luddalle lohdutuslasille. Itselläni ei ollut aavistustakaan, mistä voisin saada uuden työpaikan.

Kahden päivän kuluttua päätoimittaja Yrjö Niiniluoto soitti minulle, eikä varmaan omasta aloitteestaan. "Eikö sitä lomaa ole jo tullut pidetyksi?", hän kysyi. Palasin saman tien kadun toiselle puolelle. Vahtimestari ojensi minulle lehtikorttini.

Juttu ei kuitenkaan päättynyt tähän. Minut lähetettiin taloustoimittaja Pentti Venäläisen apulaisena seuraamaan Tukholman lähelle Saltsjöbadeniin tärkeitä neuvotteluja. Ne koskivat Suomen kaavailtua liittymistä Euroopan vapaakauppaliiton Eftan ulkojäseneksi. Eftasta tiesin vielä silloin heikosti, mutta minulla oli hyvät kontaktit ruotsalaisiin virkaveljiin, etenkin Dagens Nyheterin toimituksessa. Heidän vinkkiensä avulla pääsin neuvottelujen isäntämaan uutislähteille, kun Venäläinen haravoi tietoja suomalaisten neuvottelijoiden keskuudesta.

Keikasta suoriuduimme hyvin ja saimme kiitostakin. Lehden sisällä tapauksella oli kuitenkin toisenkinlainen sanoma. Harvinaisia ulkomaisia selostusmatkoja pidettiin yleensä palkkioina. Minut siis palkittiin siitä, että oli uskaltanut haistattaa työnantajalleni koko toimituksen kuullen.

Toisaalta varmaan haluttiin katsoa, miten nuori kuvatoimittaja pärjää ulkomaanmatkalla. Euroopan-tuntemukseni ei ollut yleisessä tiedossa, mutta olin opiskellut Ruotsissa ja Itävallassa. Kotimaisia työmatkoja olin tehnyt vain yhden ja senkin ilmatilassa.

Helsinkiin oli järjestetty Messuhalliin viikon ajaksi Itävallan teollisuusnäyttely. Sen yhteydessä saapui myös tunnettu ilmapallon ohjaaja Felix Schmidbauer. Hän toi mukanaan ison OMO-ilmapallonsa, jolla hän oli aiemmin lentänyt 3 000 metrin korkeudella Itävallan Alppien yli.

Wieniläissaksaa puhuen sain näyttelyn johdon ja Schmidbauerin kanssa aikaan sopimuksen, että lennolle pääsisi mukaan Hesarin edustaja. Soitin toimitussihteerille Nevalaisille ja kerroin uutisen. Samalla ehdotin, että matkalle lähtisi lehtikuvaaja, joka saisi ainutlaatuisia kuvia Hesarille.

Nevalainen soitti pian takaisin. Hän totesi toimitusjohdon päättäneen lähettää minut Schmidbauerin mukaan. Siinä ei auttanut kuin sanoa, että asia on selvä. Ja niin minusta tuli viran puolesta Suomen ensimmäinen ilmapallolentäjä.

Lähtöpaikaksi valittiin Messukenttä. Sinne saapui 30 000 ihmistä seuramaan historiallista tapahtumaa. Helsingin kaasulaitos veti paikalle putken, josta saimme palloon tarvittut 900 kuutiometriä kaupunkikaasua.

Koska räjähdysvaara oli ilmeinen, ryhdyttiin moniin varotoimiin. Niihin kuului sekin, että käänsin kaikki taskuni ylösalaisin. Piippuni, tupakkani ja tulitikkuni armoin saattamaan tulleelle ystävälleni säilytettäväksi. Schmidbauer ei halunnut luonnollisestikaan ottaa riskiä, että epähuomiossa panisin pallon korissa tupakaksi.

Pakkasimme koriin muiden tarvikkeiden mukana pullon itävaltalaista valkoviiniä. Lähdön selostajiin kuulunut Hesarin toimittaja Maire Varhela kysyi piruuttaan läsnä olleelta poliisikomisariorilta, mitä Suomen laki sanoo ilmapallolla ajamisesta väkijuomien vaikutuksen alaisena.

Poliisimiehen käsi meni korvalliselle. Lopulta hän myönsi, että tällaista ajamista ei laissa ollut otettu huomioon. "Emme ainakaan pääsisi juopottelijoiden perässä", hän totesi. Lähdössä kauhoimme hiekkapussien sisältöä maahan ja saattajien kädet nostivat koria. Sitten pallo ampaisi nousuun. En muistanut lennon alusta mitään juttuani varten. Mutta kollegat sanoivat, että selostin nousua rauhallisesti radiopuhelimella kentän kaiuttimiin suomeksi ja ruotsiksi. Otin nousun aikana valokuviakin.

"Muutama minuuttia yli 13 laskettiin kori irti", Varhela kirjoitti. "Yht'äkkiä vilahti koko hökötyks taivaalle. Paikalla olleiden lehtemme toimittajien vatsassa muljahti epämiellyttävästi, kun he näkivät kollegansa katoavan melkein pieneksi pisteeksi muuttuneen pallon mukana."

"Lopullinen lähtö tapahtui melkein nuolen nopeudella, niin äkkiä, että yleisö tuskin ehti millään tavalla reagoida. Muutamat naiset kauhistuivat ja peittivät käsillään silmänsä.

Kaikkialla kaupungissa ja sen ulkopuolellakin tuijotettiin taivaalle."

Pallon korissa jännitys hellitti omalta kohdaltani vasta noin 800 metrin korkeudessa, kun nousu pysähtyi. Pallo asettui rauhallisesti tuulen viemänä itäkoilliselle kurssille. Olimme koko ajan radiopuhelinyhteydessä Helsingin lentoaseman lennonjohtoon. Näköalat olivat nautittavan suurenmoiset. Aikamme niitä ihailtuamme päätimme nauttia myös eväitämme. Kinkkua ja muita herkullisia itävaltalaisia leikkeitä, jota Schmidbauer oli huolehtivaisesti hankkinut mukaansa Messuhallin näyttelyravintolasta. Avasimme myös valkoviinipullon. Poliisipartiota ei todellakaan näkynyt perässä. Välillä meidän piti linkkuveitsellä järsien vaivalloisesti katkaista köysi, jonka päässä roikkui korin alapuolella vakuutusyhtiön suuri mainosviiri. Se oli vetänyt meitä alaspäin, kun Helsingin kaupunkikaasun nostovoima ei täysin vastannutkaan odotuksia. Lensimme kaikkiaan kolmisenkymmentä kilometriä puolessatoista tunnissa. Sipoon yläpuolella ryhdyimme katsomaan sopivaa peltoa laskeutumispaikaksi. Puhelinjohtaja näkyi kuitenkin pelottavan paljon. Korista heitimme Hesarin lehtiä merkiksi saattoväelle lehtemme autoissa.

Varovaisesti kaasua vähentämällä pallo alkoi laskeutua. Lopulta mutkikkaan tien takana häämötti sopivalta näyttävä pelto. Schmidbauer nykäisi päättäväisesti pallon yläosan venttiiliköydestä ja kaasu alkoi purkautua taivaalle. Minä laskin ohjeiden mukaan laahausköyden kohti maata.

Sitten näkyi pelottava leimahdus. Olimme kaikista varotoimista ja tähystelyistä huolimatta sittenkin osuneet puhelinjohtoon köydellä, mutta leimahdus ei yltänyt palloon asti. Melkein samassa kori rysähti pellolle Martinkylässä parinkymmenen metrin päässä Talman kansankoulun päärakennuksesta.

Matka ei kuitenkaan päättynyt vielä tähän. Ilmapallo korista sojottavine puhelinantenneineen pomppasi vielä kohti parin metrin päässä olevia sähköjohtoja. Onneksi pellolle juosseet paikkakuntalaiset miehet tajusivat tilanteen vaarallisuuden, sillä pienikin kipinä olisi voinut saada kaasun räjähtämään. He vetivät laahausköydestä palloa turvallisesti taaksepäin. Kori laskeutui uudelleen, ja saatoimme huokaista helpotuksesta. Hesarin väestä ehti ensimmäisenä paikalle veteraanikuvaaja Holger Eklund. Hän tunsu kotiseutunsa Sipoon pikkutiet viimeistä mutkaa myöten. Sitten pellon poikki juoksi Maire' Varhela, joka oli ollut kuvaaja Kalle Kultalan kyydissä.

Taivaltaa tippuneita tulokkaita hämmästelevien paikallisten vastaanottajien kärjessä oli Talman kansakoulun opettaja Antti Nikulainen. Schmidbauer kaivoi matkustuskorin lattialta salaperäiseltä näyttäneen puulaatikon. Hän avasi sen, ja esiin tuli pullo itävaltalaisista omenaviinää slivovitsia sekä kolme kaunista lasia.

Uudenlaisen vaarakokemuksen saanut pallolentäjä avasi tyyneesti pullonsa ja ojensi minulle lasin. Toisen hän otti itse. Sitten hän hoksasi Nikulaisen ja tarjosi lasia.

Kansankoulunopettaja kuitenkin torjui sen hämillään. "Olen kunnan raittiuslautakunnan jäsen", hän selitti.

Paljon huomiota herättänyt ilmapallolento teki tietenkin hyvää Hesarin julkisivulle. Minäkin sain toimituksessa siitä kiitosta enkä enää ollut kollegoillekaan tuntematon ja nimetön kuvatoimittaja.